

Ontbijt met De Tijd. Hij stond aan het hoofd van Brouwerij Palm. Maar toen zijn zoon uit het leven stapte, veranderde zijn leven. Voorgoed.

Jan Tøye

‘Als mijn zoon nu voor me zou staan,
kan ik hem recht in de ogen kijken’

RIK VAN PUYMBROECK

Een week eerder al had zijn vrouw Katrien de ontbijttafel in hun kasteel in Hansbeke klaargezet. Het was halfnegen. Werd kwart voor negen.

De Tijd kwam niet. 'Maar ik ken Jan', zegt mevrouw. Ze keken in zijn agenda en hij zag zijn vergissing. 'Maar hij genoot ervan, hoor. Met wat klassieke muziek en zo.'

Wat 'en zo' is, staat nu opnieuw op tafel: yoghurt, fruit, koffiekoeken, pistolets, twee soorten brood, vier soorten confituur, jonges kaas, brie, boter, koffie, melk en - niet te vergeten - vier sapjes. Daarmee begint Jan Toye. 'Mag ik u een beetje vertrouwen geven? Dat drink ik elke dag. Vers geperst citroensap. Er zit veel vitamine C in. Een oncoloog zei mijn nonkel ooit dat hij nooit aan kanker zou sterven als hij dat elke dag dronk. Hij werd 96.'

We klinken op een lang leven en kijken door het raam van dit in 1760 gebouwde goed dat later eigendom werd van graaf de Bousies-Borluut. 'Hij liet de tuin aanleggen door Russell Page, een Engelse landschapsarchitect. Die plantte sequoia's en legde een Engelse tuin in de vorm van de Union Jack aan. De volgende eigenaar liet de Antwerpse tuinarchitect Jacques Wirtz een bos en een rozentuin aanleggen en ik kocht 10 hectare bij. Daarop gras, maar ook solitaire bomen. Het is mijn aanvulling op Wirtz.'

Dit dorp, waar schrijver Erwin Mortier geboren werd en waarover hij onder meer in 'Marcel' schreef, is niet meer alleen. Eerst kwam het bij Nevele en in 2019 bij Deinze. Waarmee Toye, die donderdag 74 wordt, vanzelf bij zijn missie komt. Omdat hij vertelt hoe in Hansbeke een burgerraad ontstond, die luistert naar wat in de kleine kern nodig is. 'Ik denk daar diep over na, vanuit ons Fonds GavoordGeluk, vanuit onze projecten Warme Steden & Gemeenten en Warme Scholen', zegt Toye, die jaren aan het hoofd stond van Brouwerij Palm, nadat hij in 1974 de leiding had overgenomen van zijn oom Fred Van Roy.

‘Vanavond spreek ik met Jinnih Beels (*de Antwerpse Vooruit-schepen, red.*), die me zei dat in Antwerpen 25 procent van de schoolverlaters ongekwalificeerd is. We worden allemaal geboren met een intuïtieve kracht die zegt wat goed verbonden samenleven is. Maar de wereld en het onderwijs zijn zo georganiseerd dat we meer afleren dan dat we aanleren. Verbondenheid vind ik een van de twee kernwoorden. Veerkracht bij kinderen en jongeren behouden en versterken is het andere.’

In 2004 veranderde Toyes leven. Hij was op vakantie in Egypte. 'Christoph, mijn zoon, had dat aangemoedigd: 'Ga nu maar eens op verlof.' Ik had een boek mee: 'Depressie is geen ziekte' van Bob Vansant. Daarin herkende ik Christoph, zodanig dat ik me zorgen maakte. Na de laatste bladzijde belde ik hem. Te laat, diezelfde dag was hij uit het leven gestapt.'

Hij vertelt het niet emotioneel, natuurlijk niet. Maar hij kan het wel. 'Geen zorgen, je mag erover vragen, ik kan erover spreken', benadrukt hij. 'Total loss zijn hoort bij het leven, weet ik nu. Hoe zwaar ook. In een ziekenhuis in Egypte, waar ik een kalmeringsmiddel ging vragen, zei een jonge dokter me dat ik drie zaken moest onthouden. Aanvaard de beslissing, je zoon is een soeverein persoon. Begin niet aan de schuldvraag. Dat is zelfdestructief.

Ontbijt met De Tijd

**Hansbeke, 8.30 uur,
in het kasteel van Jan Toye
en zijn vrouw Katrien.**

Met Jan Toye praten we over verbondenheid, kwetsbaarheid en het belang van vers geperst citroensap.

© WOUTER VAN VOOREN

De wereld en het onderwijs zijn zo georganiseerd dat we meer afleren dan aanleren.

**We zijn
allemaal uniek.
Er is maar
één ding dat
we delen.
Dat is kwets-
baarheid.**

Met wat je wist, deed je je best. En drie: u zult het willen begrijpen en dat zal u diep transformeren.'

Wat die dokter zei, gebeurde. 'Het heeft me zo getransformeerd dat ik een beetje Christoff werd. Dat sterkt me. Als hij nu voor me zou staan, kan ik hem recht in de ogen kijken. Hij zou fier zijn. Terwijl hij nu als jongen vaak zei: 'Papa, ik ben uw *asset* niet. Ik ben niet uw bezit.' Ik leidde een familiebedrijf en als ik ergens met mijn twee zonen kwam, zei ik d'office: 'Dit zijn mijn opvolgers.' Matthias, mijn tweede zoon, wees me daar later op. Toen hij me zijn droom uitsprak om piloot te worden, zei ik: 'Allez, antbuschauffeur in de lucht?' Mijn lichaamstelsel zei alles. Matthias werkte een tijd in de brouwerij, maar realiseerde zijn droom toch. Hij vliegt voor Brussels Airlines.'

Als iemand een voorbeeld zoekt voor de definitie van voortschrijdend inzicht, zie daar het leven van Jan Toye. Na de dood van zijn zoon las hij alle boeken die in Christophs kamer lagen. Ook het laatste dat Christoph las: 'À l'écoute du vivant' van Christian de Duve. Hij ging zich verdiepen. Hij leerde zijn zoon pas kennen na zijn dood: iemand die gevoelig was voor onrecht, perfectionistisch, introvert. 'Een dodelijke cocktail.' Hij leerde over existentiële angsten. Van De Duve, met wie hij sprak, leerde hij dat 85 procent van ons handelen onbewust is.

Hij las 'The Empathic Civilization' van Jeremy Rifkin. Hij leerde hoe uitvindingen voor wijzigingen zorgden. Met het wiel kwam de handel. Met de iPhone? Verbinding, bijvoorbeeld. Kennis wordt nu verdeeld, denk aan Wikipedia. Vladimir Poetin mag nog zoveel Russische media verbieden als hij wil, de informatie heeft hij niet in de hand. De Duve en Rifkin hebben me geleerd dat we de behoefte om tot een groep te willen behoren, moeten ontstigen.'

‘We zijn allemaal unieke wezens, er is maar één ding dat we delen. Dat is kwetsbaarheid. Ook de CEO. Als hij zijn kwetsbaarheid kan delen, zal hij zich bevrijd voelen. Leiders moeten die kwetsbaarheid zelfs benutten. Leerlingen hangen aan de lippen van de leraar die dat kan. Er is een beweging op gang, die van de *empathic civilization*. Het staat, zoals de botten van de bomen, klaar om open te springen.’

Kwetsbaarheid is voor het Fonds GavoerGeluk en de actie Warm Vlaanderen een van de acht pijlers van veerkrachtbevordering bij kinderen en jongeren. De andere zeven: de basisbehoeften van kinderen, opvoedingsondersteuning, talentgericht werken, verbondenheid, fysieke gezondheid, toegang tot zorg en participatie.

‘We moeten kinderen als volwaardige burgers beschouwen en in alles wat we doen een kindreflex hebben. Zoals we dat ook bij gehandicapten hebben. De Vlaamse suïcidecijfers lagen in Vlaanderen dubbel zo hoog als in Nederland. Hoe kwam dat? Wij zijn binnenvetters. Wie in Nederland zegt dat zijn kind naar de psycholoog gaat, toont het bewijs van verantwoord ouderschap. Terwijl het hier een stigma is én niet werd terugbetaald. Toen ik Jo Vandeurzen (toen *Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*, rd.) daarover aansprak, zei hij dat hij onmogelijk Vlaanderen kon heropvoeden. Dus gingen we zelf aan de slag.’

18 jaar na de dood van zijn zoon is zijn levenswerk geëvolueerd. De klemtoon lag op zelfmoord, nu ligt die op geestelijke

gezondheidsbevordering. Jongeren staan centraal: 75 procent van de psychische problemen op latere leeftijd vindt een oorsprong onder de leeftijd van 27 jaar. Maar er zijn acties in alle geledingen van het maatschappelijk leven: in wijken, buurten, gemeenten, sportclubs, ondernemingen, scholen. Daar pleit hij voor verandering zoals het ook in het bedrijfsleven ging.

‘Henry Ford bedacht de Ford T en top-down werd het bedrijf georganiseerd om die auto te produceren. Nu wordt in Silicon Valley beneden bepaald wat men gaat maken. In het onderwijs wordt nog altijd met een systeem gewerkt waarin leerlingen als een Ford T klaargestoomd worden. Dat moet anders: een derde autonoom, een derde begeleid en een derde projectmatig werken. Dat is een moeilijk veranderingsproces, omdat bijvoorbeeld schooldirecteuren schrik hebben hun macht kwijt te geraken. Maar ik ben ervan overtuigd dat het zo kan.’

'Als we van in de kleuterklas het kind centraal plaatsen en inzetten op het bruto nationaal geluk, kunnen we komen tot een uniek instrument dat welbevinden en betrokkenheid meet. Ook in het bedrijfsleven moeten we dat doortrekken. De *greediness* naar macht en naar steeds meer ken ik. Ik zag ze van dichtbij bij Fortis, waar ik aandeelhouder was. Ik verloor er veel geld en zag waar het eindpunt ligt van die vlucht omhoog: bij de val, zoals Icarus.'

Een van de hulpmiddelen voor de ondersteuning van jongeren heeft een naam en u kan, in het straatbeeld, al eens een blauwe beer gezien hebben. Zijn naam is Warme William. Hij is de mascotte van een bewustmakingscampagne waarvan seksuologe Lotte Vanwezemael ambassadeur is. Toyes echtgenote Katrien staat mee aan het roer. Via onder meer een app en een podcast probeert Warme William jongeren te laten praten over hun welbevinden. 'We spiegelen ons aan de Bobcampagne. Die achterjilerreflex moet overal in zitten en Bob is het bewijs van veranderingen. Jongeren aanvaarden niet meer dat hun ouders rijden als ze gedronken hebben. Tien jaar geleden hield niemand #metoo voor mogelijk. Misschien kijken we over tien jaar ook zo naar Warme William.'

De koffie is koud. Toye heeft na zijn citroensap amper twee hapjes uit een croissant gebeten en een reepje kaas met confituur gegeten. Er viel zoveel te zeggen, niet de helft kan in de krant. Maar hij wil nog iets tonen. Tegen de muur van een mooie living hangen drie schildpadden. 'Zij zijn het omgekeerde van *greediness*. Maar vergeet niet: een schildpad steekt de haas altijd voorbij. Duurzaamheid is traag. En de schildpad is voor mij het symbool van de mentale duurzaamheid.'

Wie vragen heeft over zelfdoding,
kan terecht op het gratis nummer 1813
en op zelfmoord1813.be

Lees 'Ontbijt met De Tijd' ook op **tijd.be/ontbijt**